

**KALTOINKOHDeltu LAPSI SOSIAALITYÖSSÄ
LAPSILÄHTÖISYYS LASTENSUOJELUN TYÖMENETELMISSÄ JA
LÄHESTYMISTAVOISSA**

Polina Forsman
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän avoin yliopisto
Tekijä Polina Forsman	
Työn nimi Kaltoinkohdeltu lapsi sosiaalityössä – lapsilähtöisyys lastensuojelun työmenetelmissä ja lähestymistavoissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 30
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimukseni tarkoitus on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ja sisältöanalyysin avulla tuoda esille lapsilähtöinen lähestymistapa lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Tavoitteenani on myös kuvata konkreettisia lapsilähtöisiä työmenetelmiä, joiden avulla työntekijä voi käydä lapsen kanssa läpi tämän tunteita ja kaltoinkohtelun kokemuksia. Tutkimusaineistoni koostuu viidestä vertaisarvioidusta tieteellisestä artikkelista ja kahdesta väitöskirjasta. Työni teoreettinen viitekehys sisältää lapsilähtöisyyden lisäksi kiintymyssuhdeteorian ja lapsen kaltoinkohtelun. Lukuisten tutkimusten mukaan lapsen kaltoinkohtelulla on kauaskantoiset seuraukset, jotka vaikuttavat vielä pitkälti hänen aikuisikänsä.</p> <p>Lasta on lastensuojelutyössä pitkälti autettu vanhemman kautta. Lapsilähtöinen lähestymistapa korostaa lapsen edun toteutumisen lisäksi lapsen kohtaamista omana itsenään, myötätuntoisesti ja lapsentahtisesti. Myös lainsäädäntö velvoittaa kuulemaan lapsen mielipidettä. Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen on lastensuojelutyössä ensiarvoisen tärkeää. Huolestuttavia ovat kuitenkin tutkimusaineistosta nousevat tulokset, joiden mukaan esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnissa lapsen kaltoinkohtelu jää enimmäkseen tunnistamatta. Tuloksissa korostuu työntekijöiden täydennyskoulutuksen tarve lasten kohtaamiseen. Lapsilähtöiseen lähestymistapaan toivottiin myös esimiesten tukea ja pienempiä asiakasmääriä. Tutkimusaineiston mukaan lapsen edun mukaista olisi ottaa luovia ja terapeuttisia menetelmiä osaksi lasten kanssa tehtävää sosiaalityötä. Kaltoinkohdeltu lapsi ei välttämättä osaa ilmaista tunteitaan pelkästään puhumalla, jolloin muunlaiset menetelmät voivat olla ainoa sopiva työskentelymuoto.</p>	
Asiasanat lapsen kaltoinkohtelu, lapsilähtöisyys, lastensuojelu	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja YTT, dosentti Mia Tammelin	

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit	11
------------	---	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEORIA JA KESKEISET KÄSITTEET.....	3
	2.1 Kiintymyssuhdeteoria	3
	2.2 Lapsen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset.....	5
	2.3 Lapsilähtöisyys lastensuojelussa	7
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	10
	3.1 Tutkimuskysymykset	10
	3.2 Aineisto.....	10
	3.3 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	14
4	LAPSILÄHTÖISYYS JA SEN HAASTEET LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	17
	4.1 Lapsilähtöisyys lastensuojelutyössä.....	17
	4.2 Lapsilähtöisyyden toteutumisen haasteet	20
5	LAPSILÄHTÖISET TYÖMENETELMÄT	22
	5.1 Luovat työmenetelmät	22
	5.2 CPC-CBT-menetelmä.....	24
6	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	27
	LYHENNELUETTELO.....	31
	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastelen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla lapsilähtöisiä työmenetelmiä sekä lapsilähtöisyyttä ja sen haasteita lastensuojelutyössä. Lapsilähtöisyys sosiaalityössä pitää sisällään muun muassa lapsen kohtaamisen omana itsenään ja lapsen henkilökohtaisten kokemusten kuulemisen, mikä on lapsen lainsäädännöllinen oikeus. Lapsilähtöinen työskentely myös painottaa lapsen näkyväksi tekemistä hänen vanhemmilleen. Lapsilähtöisyys, lapsilähtöiset työmenetelmät ja lapseen kohdistuva kaltoinkohtelu ja sen ehkäisy ovat aiheina ajankohtaisia, sillä vuonna 2019 julkaistun Väkivallaton lapsuus -toimenpideohjelman 2020–2025 tarkoituksena on ehkäistä alle 18-vuotiaisiin kohdistuvaa fyysistä ja henkistä väkivaltaa. (Valtioneuvosto 2021.)

Kiinnostukseni lapsilähtöiseen näkökulmaan ja sen tärkeyteen vahvistui ollessani sosiaalityön aineopintojen käytännönharjoittelussa lastensuojelun perhepalveluissa. Harjoitteluni aikana näin osaavia sosiaalityön ammattilaisia, jotka vähäisten resurssien vuoksi joutuivat valitettavan usein kohtaamaan lasta rajoitetun ajan puitteissa, jos silloinkaan. On aiheellista huomioda, että käytän käsitettä lastensuojelu melko laajasti; tässä tutkielmassa ei ole lapsilähtöisyyden näkökulmasta tarvetta erotella sosiaalihuoltolain mukaisia perhepalveluja ja varsinaisia lastensuojelupalveluja toisistaan.

Suomessa lastensuojelun piirissä 1960-luvun jälkeen kiintymyssuhdeteoriaan alettiin kiinnittää erityistä huomiota, ja kehityspsykologian tietämys sosiaalityöntekijöiden keskuudessa lisääntyi (Jaakola 2020, 32–33). Toisessa luvussa käyn pääpiirteittäin läpi kiintymyssuhteiden syntymekanismeja. Turvallinen tai turvaton kiintymyssuhde syntyy varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsen ja hänen

hoivaajansa välille. Teorian mukaan perheessä tapahtuva lapsen tai hänen perheenjäseniinsä kohdistuva toistuva kaltoinkohtelu luo kehityksellisesti lapselle turvattoman kiintymyssuhteen. Aivotoimintaa ja sitä kautta lapsen kasvua ja kehitystä vaarantavat mekanismit ovat sitä vakavammalla mitällä vähemmän lapsella on turvallisia aikuisia ympärillään. Lukuisten tutkimusten mukaan kaltoinkohtelun seuraukset näkyvät vielä lapsen aikuisiässä. (Mäntymaa, Luoma, Puura ja Tamminen 2003; Kokkonen 2017; Sinkkonen 2018.)

Luvussa kolme kerron kirjallisuuskatsauksesta menetelmänä, käyn läpi tutkimusaineiston valintakriteerit ja avainsanat. Olen valinnut tutkielmaani seitsemän (7) aineistoa ja esittelen ne kyseisen luvun lopussa. Luvussa neljä kerron tutkimusaineiston pohjalta tuloksia esimerkiksi siitä, miten lapsilähtöisyys näkyy lastensuojelutyössä, mitkä ovat mahdolliset lapsilähtöisyyden toteutumisen haasteet, ja mitkä tekijät vaikuttavat kaltoinkohtelun tunnistamisessa lastensuojelutyöntekijöillä ja muilla lasta kohtaavilla viranomaisilla.

Viranomaiset, kuten lastensuojelun työntekijät, kohtaavat ensimmäisten joukossa kaltoinkohtelua kokeneita lapsia ja heidän perheitään. On ensiarvoisen tärkeää osata työskennellä lapsen kaltoinkohtelun kokemusten kanssa tietäen millaisia kehityksellisiä seurauksia kaltoinkohtelulla voi olla. Luvussa viisi esittelen tutkimusaineistosta löytyneitä lapsilähtöisiä konkreettisia työmenetelmiä, joiden avulla työntekijä voi turvallisesti ja lapsen ehdoilla käydä läpi lapsen tunteita ja elämäkokemuksia. Työmenetelmiä ovat luovat menetelmät ja kognitiivisbehavioraaliseen psykoterapiaan perustuva perhetyömenetelmä. Luvussa kuusi käyn läpi aineistosta nousseita keskeisiä tuloksia ja niiden toteutuksellisia haasteita sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 TEORIA JA KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettista viitekehystä, joka koostuu kiintymyssuhdeteorian, kaltoinkohtelun ja lapsilähtöisyyden käsitteistä. Tuon esille lapsen kaltoinkohtelun seuraukset ja lapsilähtöisyyden lastensuojelullisesta näkökulmasta.

2.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteoria on Mirjami Mäntymaan, Ilona Luoman, Kaija Puuran ja Tuula Tammisen (2003, 461–462) sekä Jari Sinkkosen (2018) mukaan teoria siitä, miten lapsen ja hänen hoivaajansa välinen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen sen hetkiseen sekä myöhempään kehitykseen. Sinkkonen (2018) sijoittaa tämän kehityspsykologian alueella tutkitun teorian ajallisesti alkamaan 1900-luvun puolivälistä. Teoria perustuu psykiatri John Bowlbyn ja psykologi Mary Ainsworthin tutkimuksiin ja havaintoihin. Kiintymyssuhdeteoria pohjautuu käsitykseen lapsen kiintymisestä hoivaajaansa säilyäkseen hengissä. Kyseinen eloonjäämismekanismi voi olla niin voimakas, että lapsi kiintyy myös häntä kaltoinkohtelevaan aikuiseen. (mt. 36, 39 ja 43.) Tämän vuoksi viranomaisen kohdatessa lapsen on hänen tärkeää muistaa, ettei tuomitse tekijävanhempaa lapsen kuullen. Vanhemmasta pahan puhuminen heijastuu lapseen ja hänen omanarvontunteeseensa (Terveystieteiden tutkimuskeskus, THL 2022).

Sinkkonen (2018, 43) sekä Mäntymaa ym. (2003, 462) kertovat kiintymyssuhdemallien olevan pääsääntöisesti joko turvallisia tai turvattomia. Turvallisessa vuorovaikutuksessa esimerkiksi vauvan ja äidin kontakti on aikuisen puolelta reagoivaa ja ennakoitavissa. Kun vauva itkee, tai lasta pelottaa pimeä, niin aikuinen tulee lohduttamaan. Kun vauva jokeltaa, tai lapsi näyttää piirustustaan, niin aikuinen hymyilee. Esimerkiksi näillä tavoilla kehittyy varhainen turvallinen kiintymyssuhde. (Mäntymaa ym. 2003, 461–462; Sinkkonen 2018, 37.) Marja Kokkonen (2017, 69) sekä Hautamäkeen (2001) viittaavat Mäntymaa ym. (2003, 461–462) toteavat, että lapsen sisäistä turvallisuudentunnetta kehittää aikuisen johdonmukainen kyky säädellä omia tunteitaan. Samoilla linjoilla on myös Sinkkonen (2018, 38–39), joka jatkaa, että juuri toistuvuus vuorovaikutuksessa luo kasvavalle psyykelle sisäistettyjä malleja, jotka jatkuvat aikuisikään saakka. Ennakoivuus ja johdonmukaisuus myös viestittävät lapselle, ettei hän tule hylätyksi raivokohtauksissakaan (Sinkkonen 2018, 43). Turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvaneet lapset ovat ennusteiden mukaan kykeneväisempiä hakemaan aikuisiällä apua, kuin turvattomissa olosuhteissa kasvaneet lapset (Mäntymaa ym. 2003, 462; Kokkonen 2017, 70).

Turvaton vuorovaikutus syntyy, jos esimerkiksi hoivaajalla on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Näissä tapauksissa aikuinen voi olla hetken aikaa läsnä ja saatavilla, mutta toisena hetkenä hän voi olla tavoittamattomissa joko emotionaalisesti tai fyysisesti esimerkiksi olemalla voimakkaasti alkoholin vaikutuksen alaisena. Aikuisen reagoimattomuus lapseen synnyttää lapselle hylätyksi tulemisen tunnetta ja pelkoa. (Kokkonen 2017, 70; Sinkkonen 2018, 37.)

Vanhempien usein tapahtuva riitely voi myös luoda lapselle pelon ilmapiiriä, vaikkei riita kohdistuisikaan suoraan lapseen. Turvattomuutta synnyttää ennakoimattomuus, joka on aivojen kehitykselle haitallista. Mäntymaa ym. (2003) viittaavat Perry ym. (1995), Schore (2001) ja Siegel (2001) tutkimuksiin, joiden mukaan vuorovaikutus- ja emotionaaliset kokemukset, jotka synnyttävät kiintymyssuhdetta, vaikuttavat aivojen kehitykseen. Esimerkiksi pelossa elävä lapsi voi kadottaa kyvyn leikkiä ja oppia uusia asioita. (Mäntymaa ym. 2003, 462; Sinkkonen 2018, 37, 40 ja 46.)

Emotionaalisesti läsnä olevan vanhemman kanssa lapsi oppii ymmärtämään ja erottamaan omia tunteitaan ja tarpeitaan vanhemman tunteista ja tarpeista. Omien tunteiden tunnistaminen ja tunnesäätelytaito liittyy vahvasti aivorakenteisiin, jotka kehittyvät varhaisessa vuorovaikutuksessa aina raskausajoista lähtien. Näiden taitojen puuttuminen taas on yhteydessä mielenterveysongelmiin- ja häiriöihin. (Kokkonen 2017, 69; Sinkkonen 2018, 41.)

On selvää, että lapsen kasvu ja kehitykselle on edullisinta molempien vanhempien kanssa muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. Turvallinen kiintymyssuhde kompensoi mahdollista turvatonta kiintymyssuhdetta toisen vanhemman kanssa. Molempia vanhempia kohtaan oleva turvaton kiintymyssuhde ennusti kuusi-vuotiailla muita enemmän käytöshäiriöitä, kuvailee Sinkkonen (2018, 45) viitaten Kochanskan ja Kimin (2013) tutkimuksiin.

2.2 Lapsen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset

Jaana Inkilä, Mika Helminen, Taru Kuosmanen ja Eija Paavilainen (2016) määrittelevät perheen sisällä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun lapseen kohdistuvaksi fyysiseksi ja henkiseksi väkivallaksi. Kyseessä on esimerkiksi lapsen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö tai emotionaalinen laiminlyönti ja mitätöinti. (mt. 63.) Lapselle perheväkivallan näkeminen on lähes yhtä vahingollista kuin sen kokeminenkin (Mäntymaa 2003, 462). Merja Kortelainen, Riitta Vornanen ja Merja Anis (2021, 62) näkevät myös kuritusväkivallan olevan lapsen kaltoinkohtelua, jolloin kasvatusmielessä lapsen rannaiseminen aiheuttaa lapselle emotionaalista tai fyysistä kipua.

Historiallisesti lapsen kaltoinkohteluun ja perheessä tapahtuvaan väkivaltaan on suhtauduttu eri tavalla kuin nykyään. Jari Eilolan (2019) mukaan isännän vaimoon ja palvelusväkeen kohdistama väkivalta kriminalisoitiin 1800-luvun lopulla. Sen sijaan isännän kuritusoikeus lasta kohtaan nähtiin velvollisuutena ja osana lapsen hyvää kasvatusta. Suomessa lapsen ruumiillinen kuritus kiellettiin lailla vasta noin neljäkymmentä vuotta sitten. (Eilola 2019.)

Lapsen kehitykselle erityisen vahingollisia ovat pitkäaikaiset ja toistuvat kaltoinkohtelun kokemukset, joiden aiheuttajana on hoivaaja, jonka kuuluisi olla lapselle turvallinen aikuinen (Mäntymaa ym. 2003, 463). Pitkään jatkunut lapsen kaltoinkohtelu voi johtaa muun muassa lapsen heikkoon stressin- ja kivunsietokykyyn ja immuunijärjestelmän toiminnan haasteisiin (Sinkkonen 2018, 148). Kaltoinkohtelun aiheuttamista tunteidensäätelyhäiriöistä voi seurata esimerkiksi masennusta, ahdistus- ja syömishäiriötä, päihteidenkäyttöä ja etenkin nuorilla kohonnuttua itsemurhariskiä (Kokkonen 2017, 109). Kokkonen (2017, 78) viittaa Simiin, Adrianiin, Zemansiin, Casanoon ja Friedrichiin (2009), joiden mukaan tunteiden tukahduttaminen voi myöhemmin johtaa äärimmäisiin tunnesäätelykeinoihin kuten viiltelyyn. Pahimmillaan kaltoinkohtelun seuraukset voivat johtaa lapsen kuolemaan (Inkilä ym. 2016, 63).

Lapsen edun ja kaltoinkohtelusta vapaan kasvuympäristön tukena on Suomen lainsäädäntö. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus hänelle turvalliseen ympäristöön (LSL 417/2007) johon kuuluu henkinen ja fyysinen väkivallattomuus (LSL 4.2 § 4 kohta). Lastensuojelulain tavoin myös sosiaalihuoltolaki (SHL 1301/2014) korostaa lapsen etua ja oikeutta väkivallattomaan kasvuympäristöön (SHL 5.1 § 3 kohta).

Lähes 40-vuotta kestänyt pitkittäistutkimus osoitti, että lapsen varhaisen kehitysvaiheen turvattomat olot ovat yhteydessä nuoruus- ja aikuisiän päihde- ja muihin riippuvuusongelmiin sekä mahdollisiin identiteettihäiriöihin. Tutkimuksessa havaittiin myös viitteitä siitä, että lapsen turvallinen kasvuympäristö oli yhteydessä työelämän menestymisen, kaverisuhteiden ja empatiataidon kanssa. (Mäntymaa ym. 2003, 463–464; Sinkkonen 2018, 56–58, 110.) Tutkimusten mukaan tunteiden säätelykyky on yhteydessä myös opintomenestykseen (Kokkonen 2017, 84).

Tutkimusten valossa on kiistatonta, että lapsen kaltoinkohtelulla on kauaskantoiset seuraukset hänelle itselleen, hänen lähipiirilleen sekä yhteiskunnalle. Lasta kohtaavat viranomaiset kuten lastensuojelun työntekijät ovat asemassa, jossa he voivat ainakin tilapäisesti tuottaa lapselle turvallisen kiintymyssuhteen kokemuksen. Sinkkonen (2018, 59, 120) mukaan sosiaalisen tuen avulla turvaton kiintymyssuhde voi muuttua turvalliseksi vaikeista elämäkokemuksista huolimatta. Lapsen tunteita ja

kokemuksia käsittelevät työmenetelmät ovatkin oivallinen tapa lähestyä lasta ja hänen kokemuksiaan turvallisella ja kunnioittavalla tavalla.

2.3 Lapsilähtöisyys lastensuojelussa

Lapsilähtöisyys on jo vuosisatoja sitten ajateltu osaksi aikuis- ja vanhempainkeskeisyyttä, niin lastensuojelun kuin yhteiskunnallisen keskustelunkin kentällä. Esimerkiksi noin kolmesataa vuotta sitten, juuri aikuiskeskeisyyden vastapainoksi Jean-Jacques Rousseau julkaisi lapsen kehitystä ja kasvatusta käsittelevän *Émile* (kasvatuksesta) nimisen teoksen. Onkin sanottu, että teos on alku modernin lapsuuden käsitykselle. Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallisen keskustelun alullepanijana taas pidetään 1900-luvulla tunnetun kosmopoliitti Ellen Keyn tutkielmaa *Barnets århundrade*, jonka yhtenä tarkoituksena oli tuoda – lainsäädännöllisestikin – esille lapsen arvo aikuisen arvon rinnalle. (Bardy 2009, 20–23.)

Pitkälti vielä 1900-luvun loppuun asti oli yhteiskuntatieteissä kyseenalaistettu lapsen tiedonannon totuudenmukaisuus. Vallitsevana käsityksenä oli vanhempien lapsiaan parempi kykeneväisyys kertoa lapsen tilanteesta. Käsitystä tukevat useat tutkimukset, joiden mukaan lastensuojelun vanhempain- ja aikuiskeskeisyys tukevat sekä vanhempia kasvatustehtävässään että perheen ja sosiaalityöntekijän välistä asiakassuhdetta. (Jaakola 2020, 45; Keddell 2014, 73.)

Vanhempainkeskeinen asiakassuhde tukee lapsen oikeutta perhesuhteisiin ja turvalliseen kasvuympäristöön silloinkin, kun kyseessä on todellinen tai epäilty lapsen kaltoinkohtelu (Keddell 2014, 70–71). Perheen toimintaan keskittyvät menetelmät ottavat harvoin kantaa rakenteellisiin ongelmiin kuten köyhyyteen ja syrjintään. (Keddell 2014, 76).

Historian valossa lapsen näkökulman puuttumisella on ollut kohtalokkaita seurauksia. Esimerkiksi Englannin lastensuojelun lapsikeskeisyyden puute nousi laajaan keskusteluun vasta vuonna 1973 väkivallan seurauksena kuolleen 7-vuotiaan Maria Colwellin tapauksen myötä (Jaakola 2020, 42–43, 46). Vastaava keskustelu nousi

julkisuuteen myös Suomessa väkivaltaisesti kuolleen 8-vuotiaan Eerika-tytön tapauksen myötä vuonna 2012 (Jaakola 2020, 20).

Samaan aikaan suomalaisten lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kokonaiskuva on näyttäytynyt 2000- ja 2010-luvulla historiallisesti parempana kuin koskaan aiemmin. Lainsäädännön näkökulmasta lapsilähtöisyys ei ole vieras käsite sosiaalityössä. Suomi on 1990-luvun alusta saakka sitoutunut noudattamaan ihmisoikeussopimukseen kuuluvaa Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimusta (SopS 60/1991, LOS). Sopimuksen mukaan kaikilla alle 18-vuotiailla on oikeus osallisuuteen ja omaan näkemykseen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117; Jaakola 2020, 21, 23.) Sopimus myös korostaa lapsen ja vanhemman välisen suhteen tärkeyttä (Bardy 2009, 30). Lastensuojelulaki velvoittaa lapsen mielihyvyyden selvittämistä (LSL 20.1 §), kuitenkin selvittämisessä ei lapsen kehitys tai terveys saa vaarantua (LSL 20.3 §). Saman lain 20 §:n 2 momentissa on kerrottu kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen puhevallasta koskien hänen lastensuojeluasiansa. Suomen perustuslaki (PL 731/1999) korostaa lapsen tasa-arvoista kohtelua (PL 6.3 §), ja lapsilähtöisyys nousee velvoitteeksi myös 2014 vuoden sosiaalihuoltolaissa (Jaakola 2020, 20–21).

Lapsilähtöisyydessä lasta ei nähdä ”keskeneräisenä pienenä aikuisena”, vaan hänet kohdataan omana itsenään, kokonaisvaltaisena yksilönä nuoresta iästä huolimatta (Mäntysaari & Pösö 2013, 25). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2021) Lastensuojelun käsikirjassa esitetään lapsilähtöisyys lapsen kohtaamisen periaatteilla, joissa korostuvat lapselle turvallisen tilan luominen, hänen kokemuksensa kuuleminen aidosti vailla kiirettä ja teknistä suorittamista. Lapsen osallistuminen sosiaalityössä itseään koskeviin asioihin kannattelee lapsen kehittyvää identiteettiä ja viestittää lapselle hänen olevan arvokas aikuisten maailmassa (Bardy 2009, 21; Hotari ym. 2009, 117).

Lapsilähtöisyydessä on tärkeää myös lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen näkeminen (Muukkonen 2009, 136). Lastensuojelun käytännön työ on kuitenkin edelleen saanut kritiikkiä sen liiallisesta painotuksesta aikuis- ja vanhempainkeskeisyyteen (Hotari ym. 2009, 123; Jaakola 2020, 45). Riskinä onkin, että lapsen osallistuminen

rajoittuu asiakastilanteissa siihen, että lapsi istuu hiljaa (Hotari ym. 2009, 124). Väki-
valtaa kohdannut lapsi tarvitsee kuitenkin työntekijän luottamusta, rohkaisua ja läs-
näoloa traumaattisen kokemuksen kertomiseksi. Tässä tutkielmassa olenkin halunnut
tuoda esille erilaiset lasta osallistavat työmenetelmät, jotka voivat helpottaa lapsen
tunteiden läpikäymistä. Todettakoon, että leikki on lapsen yksi tapa käsitellä koke-
maansa. (THL 2022.)

Lapsilähtöisyyden toteuttamiseksi sosiaalityössä kehitettiin 2000-luvun alussa
erilaisia työskentelymalleja. Työntekijöiden virhetulkintojen vähentämiseksi tuotiin
puhumisen rinnalle käyttöön esimerkiksi kuvakortteja, elämänjanatyöskentelyä sekä
muuta luovia menetelmiä. Työskentelyn tavoitteena oli yhteistyö perheen kanssa
mutta ennen kaikkea lapsen oman kokemuksen esille tuominen. (Jaakola 2020, 50–51.)

Sosiaalityöntekijän lapsilähtöinen työskentely on kiistattoman ratkaisevassa ase-
massa. Oman haasteensa voi tuoda tilanne, jossa lapsi kertoo kotona tapahtuvasta kal-
toinkohtelusta samalla, kun vanhemmat kieltävät sen (Hotari ym. 2009, 122, 124). En-
siarvoisen tärkeätä olisikin varmistua lapsen turvallisuudesta omassa kodissaan kal-
toinkohtelusta kertomisen jälkeen (THL 2022).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten lapsilähtöisyys ilmenee lastensuojelutyössä, sekä kartoittaa konkreettisia työmenetelmiä, joita työntekijät voivat käyttää työskennellessään kaltoinkohdellun lapsen kanssa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten lapsilähtöisyys näyttäytyy lastensuojelutyössä?
2. Millaisia lapsilähtöisiä työmenetelmiä on käytettävissä kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskennellessä?

3.2 Aineisto

Aineistoni sisäänottokriteerit täyttyivät, kun tutkimusaineisto oli vertaisarvioitu, saatavilla verkossa, suomen- tai englanninkielinen, maksuttomia ja vastasivat tutkimuskysymyksiini eli sisälsivät lapsilähtöisyyttä, lapsilähtöisiä työmenetelmiä, liittyivät suoraan tai epäsuorasti sosiaali- tai lastensuojelutyöhön ja lapsen kaltoinkohteluun (Taulukko 1).

TAULUKKO 1 Tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteeri	Poissulkukriteeri
Vastaa tutkimuskysymyksiin	Ei vastaa tutkimuskysymyksiin
Tutkimustulokset liittyvät suoraan tai ovat sovellettavissa sosiaalityöhön	Tutkimustulokset eivät liity sosiaalityöhön eivätkä ole siihen sovellettavissa
Aineistossa on huomioitu kaikenikäisiä lapsia	Aineisto käsittelee ainoastaan vauvaperheytyötä
Vertaisarvioitu (engl. peer reviewed)	Ei vertaisarvioitu (engl. non peer reviewed)
Maksuttomuus	Maksumuurin takana
Saatavana kokonaan verkkojulkaisuna	Saatavana muulla tavalla kuin verkkojulkaisuna
Suomen- tai englanninkielinen	Muun kuin suomen- tai englanninkielinen

Tutkielmani tutkimusaineiston hankinnassa käytin JYKDOK:n kautta löytämiäni tietokantoja kuten Finna.fi, ScienceDirect ja Google Scholaria. Aineistoa etsin suoraan myös Janus Sosiaalipolitiikan ja Sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehden ja Sosiaalilääketieteen aikakauslehden hakutoiminnon kautta. Osa tutkimusaineistostani löytyi muiden aineistojen lähdeluetteloiden kautta.

Etsiessäni tutkimuskysymyksiini aineistoa käytin seuraavia avainsanoja: kaltoinkohtelu, lapsen kaltoinkohtelu, lastensuojelu, lapsilähtöisyys ja sosiaalityö. Lisäksi käytin Boolean menetelmän mukaisesti AND-yhdistelmiä kuten sosiaalityö AND menetelmät AND kaltoinkohtelu ja englanniksi child protection AND expertise tai social work AND maltreatment.

JYKDOK:n hakutoiminnon välilehden Kotimaiset artikkelit (Arto) kautta löytyi hakusanoilla lapsilähtöisyys AND child yhdeksän (9) verkossa saatavilla olevaa artikkelia. Välilehden Kirjaston kokoelmat kautta hakusanalla lastensuojelu osumia tuli 2 875, ja näistä verkossa saatavia oli 585 kappaletta. Verkossa saatavista opinnäytetöistä väitöskirjoja oli 55. Tutkimusaineiston ensimmäisen karsinnan tein valitsemalla esimerkiksi väitöskirjoja pääosin otsikon perusteella tarkempaan käsittelyyn.

Tutkielman aineistona käytän väitöskirjoja sekä tieteellisissä aikakauslehdissä julkaistuja vertaisarvioituja artikkeleita. Olen valinnut kirjallisuuskatsaukseeni sisäänottokriteerieni mukaisesti viisi tieteellistä artikkelia ja kaksi väitöskirjaa. Tutkimusaineistoja on yhteensä seitsemän (7). Tutkimusaineistosta kuusi (6) käsittelevät

lapsilähtöistä lähestymistapaa ja näistä kolme (3) ovat konkreettisia työmenetelmiä, joita voi käyttää kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskenneltäessä. Lapsilähtöisyyden vastakohtaksi valitsin esimerkin vuoksi yhden artikkelin, joka koskettaa lasta, mutta on aikuiskeskeinen. Seuraavaksi esittelen käyttämäni tutkimusaineistoa.

Merja Kortelainen, Riitta Vornanen ja Merja Anis (2021) käsittelevät Sosiaalilääketieteellisen Aikakauslehden artikkelissa vanhemmille ja lapsille tarkoitettua menetelmää ja sen toimivuutta. Menetelmän tavoitteena on lapseen kohdistuvan kaltoin kohtelun loppuminen ja ennaltaehkäisy. Artikkelin nimi on *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan loppumiseksi tarkoitettun CPC-CBT-työmenetelmän kansainvälisistä tutkimuksista*. Kyseessä on Yhdysvalloissa kehitetty, näyttöön perustuva perheille suunnattu työmenetelmä, joka pohjautuu kognitiivisbehavioraaliseen terapiaan. Artikkelin tutkimustuloksissa on esitetty 3–17-vuotiaiden lasten, vanhempien ja työntekijöiden kokemuksia menetelmän toimivuudesta. Artikkelin tutkimusmenetelmänä on sisällön analyysi, jonka aineisto on kerätty vuonna 2018.

Kaltoinkohdeltu lapsi -käsikirja on kehitetty toimintamallista, jonka on luonut Tampereen kaupunki moniammatillisessa yhteistyössä. Toimintamalli on hyväksytty EU:n komission hyvää terveyttä edistävien käytäntöjen listalle. *Moniammatillinen toimintamalli lasten kaltoin kohteluun puuttumisessa* on Jaana Inkilän, Mika Helmisen, Taru Kuosmasen ja Eija Paavilaisen (2016) tutkimus toimintamallin tuntemisesta. Tutkimuksessa selvitetään myös työntekijöiden tietämystä koskien lapsen kaltoin kohteluun puuttumista. Tutkimuksen kyselyaineiston vastaajat (n=739) koostuivat Tampereen kaupungin sosiaalipalvelun, poliisin, päivähoidon, terveystalvelujen ja perusopetuksen työntekijöistä. Tutkimusaineisto oli kvalitatiivisessa ja kvantitatiivisessa muodossa. Artikkelin on julkaistu Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehdessä.

Hanna Tulensalon (2015) *Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä* -artikkeli pohjautuu hänen saman nimiseen Tampereen yliopiston ammatilliseen lisen siasiatintutkimukseensa. Artikkelissa tuodaan esille konkreettisia toiminnallisia työmenetelmiä, joita on käytetty alle 12-vuotiaiden lasten kanssa. Tapaustutkimuksissa käytetty dialogiin perustuva arviointikeskustelu käytiin lapsen, hänen vanhempinsa ja

sosiaalityöntekijän kanssa sekä lapsen kanssa yksin. Toiminnallisten menetelmien lisäksi tutkimuksessa oli mukana lapsen asiakirjoja. Aineistoanalyysissä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä vuosina 2013–2014 kerätystä aineistosta. Kyseisinä vuosina lapset olivat lastensuojelun asiakkaina perheessä vallitsevien päihde-, talous- tai väkivaltaongelmien vuoksi.

Ritva Linnakankaan, Ulla-Maija Seppälän, Asko Suikkasen ja Pirjo Lehtorannan (2013) artikkeli *Monitoimijuus lapsen perhekuntoutuksessa* on kvantitatiivisten menetelmien avulla kerätty tutkimus 63 lapsen perhekuntoutusprosessista. Prosessissa olivat mukana 4–12-vuotiaat lapset, joiden perhekuntoutus kesti noin vuoden. Aineistonkeruussa vastaajina olivat lapsen vanhemmat, päiväkotit tai koulu, perhepalvelujen tuottajat sekä lähettäjätahot kuten sosiaalityöntekijät tai lääkärit. Artikkelin on osa Marjatta Laitisen ja Asta Niskalan (2013) toimittamaa teosta *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*.

Anne-Mari Jaakola (2020) on Itä-Suomen yliopiston väitöskirjatutkimuksessaan *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä* tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lähtökohtia, tietoperustaa ja osaamista koskien lapsen tilannearvioon tekemistä. Yhtenä tutkimuskysymyksenä on selvittää mihin sosiaalityöntekijä kiinnittää huomioita palvelutarpeen arvioinnissa. Tutkimus nostaa esille lapsilähtöisen lähestymistavan lastensuojelun prosessin aikana. Väitöskirja pitää sisällään määrällisen tutkimusotteen sekä empiirisen osan, johon sisältyy 506 lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastaus heille esitettyyn kyselyaineistoon. Aineisto on kerätty Suomen kunnissa vuonna 2010.

Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia on Päivi Känkäsen (2013) Helsingin yliopiston väitöskirja. Väitöskirja tarkastelee millä tavalla taidelähtöisiä menetelmiä voi soveltaa lastensuojelutyöhön, ja miten esimerkiksi työntekijät ja nuoret kokevat menetelmien käytön. Aineistoa on kerätty vuosina 2000–2003 ja 2010–2013 erilaisissa hankkeissa ja niiden sisällä olevissa työpajoissa sekä valtion koulukodeissa. Väitöskirjan laadullisen tutkimuksen kohderyhmänä on lähes kaksikymmentä työntekijää valtion koulukodeista ja kymmenen koulukodeissa asuvaa nuorta sekä lastensuojelun sijaishuollossa olevia nuoria ja työntekijöitä.

Social workers' communication with children and young people in practice on Fiona Morrisonin (2016) kirjoittama artikkeli sosiaalityöntekijän ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta käytännön työssä. Artikkelissa myös kerrotaan Isossa-Britanniassa toteutetusta samaa aihetta käsittelevästä tutkimuksesta ja sen avaintuloksista. Tutkimus on toteutettu vuosina 2013–2016 ja sisälsi 126 lapsen osallistumisen. Englanninkieliseltä nimeltään kyseessä on ”the Talking and Listening to Children (TLC) project” – suomeksi vapaasti käännettynä lasten kanssa puhuminen ja lasten kuunteleminen -projekti. Projektissa sosiaalityöntekijä ja lapsi tapasivat joko lapsen kotona, koulussa tai sosiaalitoimistossa. Artikkelin on sosiaalialan tutkimus- ja innovaatioinstituutin julkaisema (The Institute for Research and Innovation in Social Services IRISS).

3.3 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Ari Salmisen (2011, 4) mukaan kirjallisuuskatsaus metodina on lyhyesti sanottuna tutkimusten tutkimista, mikä pitkälti kuvaa tämän tutkielman toteutustapaa. Kirjallisuuskatsausta voi englannin kielellä kutsua literature review:ksi, vaikka käännos ei kokonaisuudessaan kerroakaan millaisesta metodista on kyse. Review-sana pitää sisällään ymmärryksen tekstin analyysistä ja sen kriittisestä arvioinnista. Suomenkielinen vastine *katsaus* voidaan helposti mieltää tekstin nopeaksi vilkaisuksi. (Salminen 2011, 5.) Tomi Kallio (2006, 19) jakaa pitkälti samoja ajatuksia Salmisen (2011) kanssa ja kutsuukin käännostä latteaksi. Yksi latteuden syy on Kallion mukaan review-käsitteen mieltäminen esimerkiksi kirja-arvosteluksi (Kallio 2011, 20).

Salminen (2011, 3) perustelee kirjallisuuskatsauksen tarpeellisuutta Baumeisteria ja Learyä (1997) mukaillen, eli kirjallisuuskatsauksen tehtävänä voi olla teorian historiallinen kehitys, ongelmien esilletuominen tai kokonaan uuden teorian kehittäminen. Review-tutkimus voi siis keskittyä sekä nykytilan haasteisiin, että tulevaisuuden mahdollisiin ongelmakohtiin kuten kriittinen review-tutkimus keskittyy (Kallio 2006, 24).

Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen erityispiirteitä omaavaan tyyppiin, jotka ovat meta-analyysi, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja yleisemmin käytetty

kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on metodina systemaattista katsausta väljempi, mikä tarkoittaa, että sitä eivät rajaa tiukat säännöt tutkimusaineiston tai -kysymysten suhteen. (Salminen 2011, 6.) Meta-analyysi ja review-tutkimus ovat toisistaan erilaisia metodeja, vaikkakin niitä on paikoin käytetty toistensa synonyymeinä. Viimeksi mainittu on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus: teorioiden ja tulkintojen käsittelyä. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 25) toteavat, että laadullinen tutkimus on ottanut paikkansa etenkin inhimillisen toiminnan tutkimisessa. Meta-analyysi on kvantitatiivinen ja empiirisen aineiston käsittelyä esimerkiksi numeerisessa muodossa. (Kallio 2006, 19; Salminen 2011, 4.) Kandidaatintutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen aineisto- ja teorialähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimuksen tekemiseen olen lähtenyt ilman ennakkoasenteita, niin kuin tutkijan tässä tapauksessa kuuluukin. Aineiston suuren määrän vuoksi sen rajaus on työn sujuvuuden kannalta oleellista. (Eskola & Suoranta 1998, 15.)

Kallio (2006) ja Salminen (2011) viittaavat Finkin (2005) määritelmään, jonka mukaan laadukas kirjallisuuskatsaus on systemaattinen metodi, jonka tunnistaa sen jäsenellystä kokonaisuudesta ja toistettavuudesta (Kallio 2006, 20; Salminen 2011, 5). Systemaattinen aineistohaku avainkäsitteitä käyttämällä auttaa Helen Aveyardin (2010) mukaan tutkijaa erottamaan tutkimuskysymykseensä liittyen olennaisen aineiston epäolennaisesta. Sen sijaan sattumanvarainen aineistohaku voi välittää lukijalle mielikuvan, ettei tutkija ole tunnistanut tutkimukselleen olennaista aineistoa. (mt. 69–70.) Lisäksi Fink (2005) näkee Kallion (2006) mukaan tutkimuksen luotettavuuden siinä, että aineisto on laaja-alaista, relevanteista tietokannoista haettua, ja tutkija on kyennyt tutustuttamaan lukijan aineistoonsa ja perustelemaan valintojaan aineiston sisäänottokriteerien mukaisesti.

Laadukkaasti tehdyssä tutkimuksessa erityistä painoarvoa tuo tutkijan tarkoituksenhakuisuuden puuttuminen tuloksia kohtaan. On huomioitavaa, että yhteiskuntatieteellisen tutkimusmetodin johtopäätökset ja ratkaisut jäävät tutkijan varaan. Täysin aukottomia ratkaisuja onnistuneelle tutkimukselle ei kuitenkaan ole olemassa. (Kallio 2006, 25–27.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jakautuu narratiiviseen ja integroivaan muotoon. Narratiivinen on edellä mainituista kevyempi katsauksen muoto, ja sillä voi esitellä käsiteltävää asiaa laajasti ja kriittisellä tutkimusotteella. Integroiva katsaus on kuitenkin systemaattista katsausta väljempi muoto ja narratiivisen ja systemaattisen yhdyside. (Salminen 2011, 6–8.)

Aveyardin (2010, 6) ja Kallion (2006, 23) mukaan kirjallisuuskatsaus alkaa tutkimuskysymyksen määrittämisestä ja jatkuu kohti tutkimusaineiston systemaattista keräämistä ja aineiston analyysiä. Kallio (2006) kuvaa, että aineiston synteessin jälkeen viimeisenä vaiheena on argumentaation rakentaminen. Vaikka vaiheiden kronologisuus voi olla looginen tutkimusjärjestys on syklimäisyys kuitenkin todennäköisempää. (mt. 23.) Havaitsin tutkimuksessani osittain kyseiset vaiheet ja syklimäisyyden. Esimerkiksi yhdistin tutkimusaineistooni osan artikkeleista aineiston synteessin jälkeen. Kuitenkin tutkimuskysymysten lopullinen määrittely muodostui itselleni vasta osan aineistoanalyysin jälkeen.

4 LAPSILÄHTÖISYYS JA SEN HAASTEET LASTENSUOJELUTYÖSSÄ

Tässä luvussa keskityn aineiston analyysin avulla selvittämään millä tavalla lapsilähtöisyys näyttäytyy lastensuojelutyössä sekä missä määrin työntekijät tunnistavat lapsen kaltoinkohtelua omassa työssään. Kuvaan myös niitä haasteita, jotka vaikeuttavat lapsilähtöisen lähestymistavan toteuttamista työssä. Tuon esille myös esimerkin miten lapsilähtöisyyden puute on nähtävillä lasta koskevassa tutkimuksessa.

4.1 Lapsilähtöisyys lastensuojelutyössä

Lastensuojelutyön yksi merkityksellisin tehtävä on palvelutarpeen arvioinnin aikana pitää huolta lapsen edun ja hänen turvallisen kasvuympäristönsä toteutumisesta. Lastensuojelun yhdeksi laatuksiteeriksi onkin noussut lapsilähtöisyys. On tilanteita, jolloin sosiaalityöntekijän on perhettä kohdatessaan ammattitaitonsa turvin kyettävä parhaansa mukaan tunnistamaan perheessä tapahtuvaa mahdollista kaltoinkohtelua sekä käyttämään ammattieettistä harkintaa. (Jaakola 2020, 19, 91)

Lapsilähtöisessä lastensuojelussa kiintymyssuhteiden ymmärtäminen on erittäin tärkeää muun muassa siksi, että työntekijän kyky välittää lapselle turvallisen aikuisen mallia vahvistaa lapsen tervettä minäkuvaa ja edesauttaa luotettavan asiakassuhteen kehittymistä. Työntekijän mahdollisuus antaa tapaamisissa lapselle kiirettömää aikaa ja myötätuntoista kohtaamista tukee lapsen osallisuutta. (Jaakola 2020, 47–48.) Morrison (2016) korostaa tutkimuksessaan, että lapsen kohtaaminen ja

työskentely on yksilöllistä kunkin lapsen kanssa. Lapsilähtöinen kohtaaminen edellyttää pitkäkestoista työskentelyä. Oleellista onkin ymmärtää, että lapsen etu rakentuu myös sosiaalityöntekijän ja lapsen perheen välisessä toimivassa vuorovaikutuksessa. (mt. 11.) Keskustelu vanhempien kanssa on jo itsessään hyvä väliintulo (Inkilä ym. 2016, 65). Jaakolan (2020, 122) tutkimus osoittaa sosiaalityöntekijöiden käyttävän työssään enimmäkseen perhe- ja lapsikeskeistä ja vähemmän vanhempainkeskeistä lähestymistapaa.

Keskeisimmiksi havainnoiksi Jaakolan (2020) aineistosta nousevat työntekijän lastensuojelutyökokemuksen sekä työntekijän iän merkitys. Palvelutarpeen arvioinnissa vanhemman väkivaltaisuuden kartoittaminen ja lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ovat sitä harvinaisempia, mitä vähemmän työntekijällä on lastensuojelun sosiaalityön kokemusta. Riski sille, että lapsen etu ei toteudu, kasvaa, mikäli vanhemmat kieltävät väkivallan tapahtuneen. Jaakola (2020) toteaaakin, että tulosten mukaan joka toisen lapsen kohdalla ei palvelutarpeen arvioinnin aikana oteta huomioon kaltoinkohtelun mahdollisuutta. Lähes samanlainen tulos koski vanhemman päihteiden käytön kartoittamista. (mt. 88–93.) Inkilä ym. (2016, 65) painottavat tutkimuksessaan, että lapsen edun on oltava etusijalla, vaikka työntekijä epäröisi kaltoinkohtelun esilletuomista peläten tilanteen pahenemista.

Jaakolan (2020) tutkimuksessa lastensuojelun työntekijän lapsilähtöisen työtteen käyttämisen todennäköisyys korreloi työntekijän iän kanssa. Mitä nuorempi työntekijä on, sitä epätodennäköisempää on hänen lapsilähtöinen lähestymisensä arvioinnin aikana. Tutkimuksessa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen huomioiminen palvelutarpeen arvioinnin aikana ei ollut yhteydessä työntekijän lastensuojelun työkokemukseen tai hänen ikäänsä. (mt. 86, 132.)

Lapsilähtöisyyteen kuuluu lapsen turvallisen kasvuympäristön takaaminen ja lapsen edun toteutumisen ensisijaisuus. Lapseen kohdistuvan kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen ovat lastensuojelun lisäksi myös muiden viranomaisten vastuulla. (Inkilä ym. 2016, 64.) Lakisääteisesti muun muassa sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa viranomaisyhteistyöhön (SHL 40 §).

Lapsen kaltoinkohteluun puuttumisessa ja sen tunnistamisessa on selviä eroja eri ammattiryhmien välillä. Inkilä ym. (2016) kuvaavat tutkimuksessaan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin tunnettuutta eri viranomaisten keskuudessa. Malli on tarkoitettu kaltoinkohtelun tunnistamisen avuksi. Tutkimuksessa lasten kanssa työtä tekevät viranomaiset, joista 121 työskenteli sosiaaalialalla, eivät kokeneet vaikeuksia kaltoinkohteluun puuttumisessa, mutta toimintamalli oli isolle osalle vastaajista tuntematon. Sosiaaalialalla työtä tekevät tiesivät mallista jonkin verran perusopetusta ja poliisia enemmän. (mt. 68–74.)

Jaakolan (2020) tutkimuksen tavoin myös Inkilä ym. (2016) havaitsivat tutkimuksessaan työntekijän työkokemuksella olevan merkitystä tulosten kannalta. Esimerkiksi vastauksissa kysymykseen ”millainen vaikutus lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallilla on yhteistyössä?” huomattiin, että vastaajista pidempään samassa työyksikössä olleet kokivat vaikutuksen muita positiivisemmaksi. (Inkilä ym. 2016, 70–71.)

Vaikka nykyinen lainsäädäntö painottaa lapsen näkökulman tärkeyttä palvelutarpeen arvioinnin aikana on lapsilähtöisiä työmenetelmiä edelleen vähän (Jaakola 2020, 20–21). Jaakola (2020) kertoo norjalaisen tutkimuksen tuloksista, joiden mukaan lapsen osallisuus häntä koskevassa lastensuojelun tarpeen arvioinnissa on pitkälti kiinni hänen iästään: mitä vanhempi lapsi, sitä aktiivisemmin hän saa osallistua (mt. 40.) Huomionarvoista on, että esimerkiksi Tulensalon (2015) tutkimuksessa lasten ikä ei ollut aktiivisen osallistumisen esteenä. Tutkimushetkellä lapset olivat 2-, 5- ja 9-vuotiaita. Tulokset osoittavatkin, että lastensuojelussa voi käyttää erilaisia lapsilähtöisiä menetelmiä myös pienten lasten kanssa. Yhtenä syynä on se, että aktiivisesti osallistuva lapsi kykenee kertomaan kasvuympäristöstään, tunteistaan ja kokemuksistaan. (mt. 12–13 ja 25–26.) Konkreettisista lapsilähtöisistä työmenetelmistä kerron tarkemmin luvussa viisi.

4.2 Lapsilähtöisyyden toteutumisen haasteet

Morrison (2016) viittaa Killenin (1996), Pinkneyn (2011), Winterin (2011) ja Ruchin (2013) tutkimuksiin, jotka osoittavat, että lapsilähtöinen sosiaalityö on haasteellista monestakin syystä. Lähestymistapa voi olla henkisesti raskas, sillä työntekijän isot asiakasmäärät, tehokkuutta painottava työkuulttuuri ja lapsen ehdoilla työskentely voivat olla ristiriidassa keskenään. Edellä mainitut lisäävät sosiaalityöntekijöiden ahdistuksen ja stressin tunnetta. Myös toistuvat työntekijävaihdokset ja kollegoiden verstaistuen puute kuormittavat työntekijöitä. (Morrison 2016, 7, 12.) Ajan ja resurssien puutteesta kertoo myös Känkänen (2013), jonka mukaan kiire, työntekijöiden vaihtuvuus ja alalla työskentelevät epäpätevät työntekijät tekevät lastensuojelun luovista lapsilähtöisistä menetelmistä lähes mahdottomia (mt. 113).

Morrison (2016) tuo esille Fergusonin (2014 ja 2016) sosiaalityöntekijöiden kotikäyntejä koskevia tutkimuksia, joiden mukaan lapsilähtöisyydessä on syytä ottaa huomioon paikka, jossa työntekijä ja lapsi tapaavat. Kotikäyntien aikana haasteeksi nousee esimerkiksi lapsen ja sosiaalityöntekijän keskustelun keskeyttäminen ja häiritseminen vanhempien toimesta. Edellä mainituissa tutkimuksissa sosiaalityöntekijän soveltuvuutta lasten kanssa työskentelyyn pidettiin myös tärkeänä. (Morrison 2016, 9-10.)

Jaakola kertoo väitöskirjassaan Tanja Haarakankaan (2018) tutkimuksesta, josta käy ilmi palvelutarpeen arvioinnin vanhempainlähtöisyys. Lapsilähtöisyyden puute näkyy esimerkiksi lapsen tapaamatta jättämisessä ja erilaisten lapsen osallisuutta tukevien menetelmien puuttumisessa. (Jaakola 2020, 40.) Morrisonin mukaan Fergusonin (2014) tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijät yleisesti luottivat osaamiseensa lasten kanssa työskentelyssä; kuitenkin osa työntekijöistä kaipasi lisäkoulutusta aiheesta (Morrison 2016, 9). Täydennyskoulutuksen tarve eri-ikäisten lasten kohtaamisessa nousi esille useassa tutkimuksessa (Tulensalo 2015, 30; Morrison 2016, 13; Kortelainen ym. 2021, 72). Inkilä ym. (2016) täydentävät, että lisäkoulutusta lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisesta täytyisi lisätä niin työntekijä- kuin esimiestasollakin (mt.

75). Tulensalon (2015, 31) mukaan haasteena on tutkittujen näyttöön perustuvien menetelmien vähäisyys.

Lapsilähtöisyys ei rajoitu pelkästään työntekijätasolle, vaan sen onnistunut toteutuminen on riippuvainen myös ympäröivästä sosiaalialan järjestelmästä ja sen rakenteista. Toimintaympäristön ja organisaation tulee tukea lapsilähtöistä lähestymistapaa. Esimiehen tuen puute ja johdon sitoutumattomuus tukea lapsilähtöistä työskentelyä ovat merkittäviä esteitä lapsilähtöisyyden toteutumiselle. (Känkänen 2013, 114; Tulensalo 2015, 30; Morrison 2016, 6; Jaakola 2020, 52.)

Lapsen äänen kuulluksi tuleminen on tärkeä osa lapsilähtöisyyttä. Lapsen henkilökohtaisia kokemuksia ja tarpeita eivät vanhemmatkaan pysty kokonaan tietämään ilman, että lapsi kertoo niistä itse (Muukkonen 2009, 137). Tästä huolimatta laadukkaastakin 2010-luvulla toteutetusta tutkimuksesta voi puuttua lapsen näkökulma häntä koskevissa asioissa tai näkökulma voi olla vähäinen.

Esimerkiksi Linnakangas, Seppälä, Suikkanen ja Lehtoranta (2013) kertovat tutkimuksessaan perhekuntoutuksesta, johon osallistuneilla lapsilla oli vakavia käyttäytymis- ja tunnesäätelyhäiriöitä (mt. 299, 306). Linnakangas ym. (2013) aineistosta ilmeni, että vanhemmat kertoivat ammattilaisille lapsen yksilöllisistä kuntoutustarpeista. Tuloksissa lasten toiveet liittyen perhekuntoutuksen alkusuunnitteluun jäivät vähemmälle huomiolle kuin vanhempien tai palvelutuottajien toiveet. Tulosten mukaan palvelujen tuottajat olisivat toivoneet enemmän lapsilähtöistä työskentelyä. (mt. 307–311.)

Perhekuntoutuksen tavoitteista, kuten lapsen psyykkisen ja toiminnallisen kyvyn tukemisesta, päättivät lähettävät tahot kuten lääkäri, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja psykologi sekä lapsen vanhemmat ja kuntoutuksen tuottajataho (Linnakangas ym. 2013, 306, 309 ja 312). Perhekuntoutuksen päätyttyä vanhemmat kertoivat olevansa enimmäkseen tyytyväisiä lapsensa tilanteeseen, kuten kaverisuhteiden ja tunnesäätelytaitojen edistymiseen (mt. 320–321). Perusteluna tutkimuksen aikuislähtöisyydelle oli Linnakangas ym. (2013) mukaan se, että vanhemmilta kerätyn tiedon koettiin ratkaisevan paremmin tutkimuskysymyksiä (mt. 305).

5 LAPSILÄHTÖISET TYÖMENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistossa esille tulleita lapsilähtöisiä konkreettisia työmenetelmiä. Turvallisessa ilmapiirissä menetelmiä voi suoraan tai sovelletusti käyttää lastensuojelutyössä kaltoinkohtelua kokeneen lapsen kanssa, sillä menetelmät antavat mahdollisuuden käsitellä tunteita ja kokemuksia. Aloitan luovista ja taidelähtöisistä työmenetelmistä ja lopuksi kerron perheille suunnatusta kognitiivisbehavioraaliseen psykoterapiaan perustuvasta menetelmästä.

5.1 Luovat työmenetelmät

Lastensuojelutyössä lasta on pitkälti autettu vanhempien kautta – onhan lapsi osa perhettä ja riippuvainen vanhemmistaan. Lapsi on kuitenkin myös yksilö, jonka ääntä sosiaalityön asiakkuussuhteessa ei saisi tulkita pelkästään hänen vanhempiansa kautta. (Tulensalo 2015, 3–5 ja 27–28.) Vaikeus kaltoinkohtelun tunnistamisessa altistaa sen aliraportoimiselle (Inkilä ym. 2016, 63). Näin ollen se, että lapsi ei oirehdi, ei takaa sitä, ettei perheessä ilmenisi kaltoinkohtelua. Jaakola (2020) korostaa työntekijän herkkyyttä pysähtyä lapsen äärelle, vaikkei tämä oirehtisikaan. Nykyään laadukasta lastensuojelutyötä ei voi olla ilman lapsikeskeistä osaamista. Sosiaalityön lapsilähtöinen työskentely korostaa uusien työmenetelmien osaamista lapsen kokemusmaailman ymmärtämiseksi. (mt. 46–47.)

Sosiaalityöntekijän taidot lapsen kanssa keskusteluun eivät ainoastaan rajoitu puhumiseen ja kuunteluun, vaan siihen kuuluvat myös kosketus, kehonkieli ja ilmeet, leikki, piirtäminen ja kirjoittaminen (Morrison 2016, 5). Kokkosen (2017, 69) mukaan rauhallinen kosketus vaikuttaa myönteisesti lapsen keskushermostoon lisäten hänen stressinsietokykyänsä.

Tulensalo (2015) on tutkimuksessaan tuonut esille lapsen kanssa käytettäviä luovia työskentelymenetelmiä kuten Minun päiväni, Elämänjana ja Adjektiivivalintatehtävä (mt. 11, 14). Tutkimuksen mukaan Minun päiväni -menetelmässä lapsi toi esille päiväkodin tapahtumat, miltä ne olivat tuntuneet ja miten päiväkodin aikuiset lapsen mielestä asiaan suhtautuivat. Minun päiväni -menetelmän kautta lapsi osasi kertoa suhteestaan omiin vanhempiinsa. Elämänjana-työskentelyssä lapset kertoivat itselleen tärkeistä tapahtumista, jotka pääosin keskittyivät menneeseen. (mt. 18–19.) Elämäkerrallinen työskentely tulee esille myös Känkäsen (2013) tutkimuksessa, jossa hän toteaa narratiivisen työskentelyn osaksi lasten kokeman väkivallan ja hylkäämisen käsittelyä (mt. 55, 93). Tulensalon adjektiivivalintatehtävässä lapsi valitsi itseään kuvaavia adjektiiveja sekä niitä, joita hän ajatteli vanhempiensa valitsevan hänestä (mt. 16). Tulensalo (2015) tuo esille, että kaikissa yllä olevissa menetelmissä lapset pystyivät kertomaan tunteistaan ja perheen tilanteesta. Tämä myös tuki työntekijän ja lapsen luottamuksellista suhdetta toisiinsa. (mt. 19.) Viimeksi mainittu onkin turvallisen kiintymyssuhteen yksi edellytyksistä.

Känkäsen (2013) mukaan taidelähtöiset menetelmät ovat oivallinen vaihtoehto lapsilähtöiseen työskentelyyn. Känkänen toteaaakin, että mitä enemmän erilaisia työmenetelmiä työntekijällä on käytettävissään sitä paremmin, hän pystyy kohtamaan erilaisissa tarpeissa olevia lapsia. (mt. 27.) Tutkimuksessaan Känkänen (2013) tukeutuu Marko Mannisen ja tutkijakollegoiden (2012) tutkimukseen, jonka keskeisenä sanomana on, että lastensuojelun olisi kyettävä vastaamaan lasten erityistarpeisiin. Perinteisten menetelmien rinnalle olisi otettava käyttöön myös taidelähtöisiä keinoja, koska viimeksi mainitut voivat olla jollekin lapselle ainoa sopiva työskentelymuoto. Tämän lisäksi kehollinen toiminta voi aktivoida eri aivojen osia kuin puhuminen. (Känkänen 2013, 66, 99.)

Känkäsen (2013) tutkimuksessa nuoret kykenivät rap-musiikin avulla kertomaan kipeistä elämäkokemuksistaan. Tutkimuksen mukaan nuorten sanoitukset muuttuivat tunteiden käsittelyn myötä lempeämmiksi, kun ne alussa olivat väkivaltaisia. Musiikin tekeminen myös lisäsi nuorten keskittymiskykyä, joka laajeni muihin arjen asioihin. (mt. 47–48, 101).

Känkänen (2013) käytti tutkimuksessaan vielä muun muassa varjoteatterityökentelyä, improvisaatioharjoituksia, rooliasuja ja naamioita sekä valokuvausta. Tutkimus osoittaa, että draaman keinoin nuoret pystyivät käsittelemään kokemuksiaan taiteen tuoman etäännyttävän suojan turvin. Tutkimuksen mukaan tämä vahvisti nuoren minäkuvaa ja loi ryhmähenkeä muiden lastensuojelulaitoksessa asuvien kanssa. (mt. 48, 58 ja 99.) Teatteritoimintaan osallistuminen on voinut olla nuorelle paras kokemus, minkä hän on elämässään kokenut, kertoo Känkänen (2013, 54) nuorilta saamastaan palautteesta.

Känkäsen (2013) ja Tulensalon (2015) tutkimukset osoittavat, että taidelähtöiset menetelmät lastensuojelutyössä tuovat uusia mahdollisuuksia työntekijän ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä auttavat lasta käsittelemään vaikeita asioita kuten kaltoinkohtelun kokemuksiaan. Luovien menetelmien käyttäminen tukee turvallista vuorovaikutusta, joka on traumaattisia kokemuksia kokeneelle lapselle ensiarvoisen tärkeitä. (Känkänen 2013, 69, 115.)

5.2 CPC-CBT-menetelmä

Combined Parent-Child Cognitive Behavioral Therapy (CPC-CBT) -menetelmä on yhdistelmä perhe- ja traumaterapeuttisia menetelmiä sovellettuna kognitiivisbehavioraaliseen psykoterapiaan. Menetelmä soveltuu lapsilähtöiseen työskentelyyn, sillä siinä työskennellään lapsen etu keskiössä vanhempia unohtamatta. Tekstin sujuvuuden vuoksi käytän tästä eteenpäin menetelmästä sen lyhennettä CPC-CBT. Menetelmä on tarkoitettu perheisiin, jossa vanhempi on ollut lastaan kohtaa väkivaltainen tai riski kaltoinkohteluun on olemassa. (Kortelainen ym. 2021, 61, 63.) Kortelaisen ym. (2021) tutkimuksen mukaan pohjakoulutukseltaan Yhdysvalloissa CPC-CBT:n työntekijät

olivat pääosin psykologeja ja maasteritason sosiaalityöntekijöitä. Ruotsissa menetelmän käyttöönoton alullepanijoina olivat sosiaalityöntekijöitä. (mt. 64, 71.)

CPC-CBT-työmuodossa on käytössä vanhemmille psykoedukatiivinen ja motivaatiota herättävä osa sekä perheen ja työntekijän yhdessä laatima turvallisuussuunnitelma ja tunnesäätelytaidot. Ennen kaikkea menetelmän avulla lapsi kykenee työntekijän tukemana käsittelemään väkivaltakokemuksen tuomia ajatuksia ja tunteita. Työskentelyä ei voi toteuttaa, mikäli väkivalta kotona jatkuu. (Kortelainen ym. 2021, 63.)

Kortelainen ym. (2021) viittaavat Ruotsalaiseen lähes kahdenkymmenen lapsen haastattelun kautta saaneisiin tuloksiin lasten kokemuksista, joiden mukaan CPC-CBT-menetelmässä lapset pitivät erityisesti turvallisissa oloissa kokemuksistaan kirjoittamasta kirjeestään vanhemmille. Myös työntekijän tuki vaikeana hetkenä nousi keskiöön. Esimerkiksi lapset kokivat tärkeänä työntekijän kanssa käydyt keskustelut ja erilaisten korttien ja pelien käytön. (mt. 68.) Tätä tukee myös Morrisonin (2016, 6) esittämät tutkimukset, joiden mukaan lapset arvostavat sosiaalityöntekijöissä rehellisyyden, johdonmukaisuuden ja leikkisyyden piirteitä. Kortelaisen ym. (2021) mukaan samaisessa tutkimuksessa pääsääntöisesti jokainen lapsi koki olonsa helpottuneeksi ja väliensä lähentyneen vanhemman kanssa. Lapsesta oli vaikuttavaa, jos vanhempi oli ensimmäistä kertaa lapsen kuullen pahoillaan tapahtuneesta ja myöntänyt vastuun käytöksestään. (mt. 68.)

Kortelainen ym. (2021) jatkavat, että myös vanhemmat kokivat saaneensa apua ja mahdollisuuden puhua tuomitsemattomassa ilmapiirissä. CPC-CBT-työskentely opetti vanhempia tunnesäätelytaitoja ja auttoi heitä näkemään lapsensa uudesta näkökulmasta. (mt. 68.) Kyseinen vanhempien kokemus korostaa lapsilähtöisen työskentelyn keskeisen päämäärään, joka on lapsen näkyväksi tekeminen lapsen vanhemmalle (Jaakola 2020, 47).

Ruotsalaisesta tutkimuksesta Kortelainen ym. (2021) tuovat esille eri ammattitaustoista olevien työntekijöiden kokemuksia CPC-CBT-työskentelystä. Tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat menetelmän olevan lapsilähtöinen ja, että koko perhe pysyi keskustelemaan vaikeista asioista kuten lapseen kohdistuvasta väkivallasta

tuomitsemattomassa ilmapiirissä. Työntekijät myös kokivat, että tämä auttoi lapsia käsittelemään traumaattista tapahtumaa ja tekijävanhemmat saivat apua väkivaltaiseen käyttäytymiseensä. (mt. 68–69.) Kortelainen ym. (2021, 69) viittaavat jälleen ruotsalaistutkimukseen, jonka mukaan neljätoista sosiaalityöntekijää valitsisivat juuri CPC-CBT-työskentelyn, jos perheessä ilmenisi lasten kaltoinkohtelua

Lasten kokemukset kyseisen menetelmän toimivuudesta ilmenevät Kortelaisen ym. (2021) mukaan ruotsalaistutkimuksen lisäksi myös yhdysvaltalaisesta strukturoiduilla kyselylomakkeilla tehdystä tutkimuksesta. Tutkimustulosten mukaan lapset olivat kokeneet kodin ilmapiirin muuttuneen turvallisemmaksi ja fyysisen väkivallan loppumisen tai vähenemisen. Samaisissa tutkimuksissa myös vanhemmat huomasivat tunteiden säätelyn parantuneen ja oman vanhemmuuden ja suhteen lapsiinsa vahvistuneen. (mt. 69–70.)

Kiintymyssuhteen näkökulmasta vanhempien kokemukset CPC-CBT-työskentelystä tuovat toivoa, sillä Sinkkosen (2018, 54) mukaan Iyengar, Kim ja Martinez (2014) tutkimus osoittaa, että lapsen kiintymyssuhdemalli voi muuttua turvattomasta turvalliseen, jos vanhempi pystyy käsittelemään omia lapsuustraumojaan.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämän kandidaatintutkimuksen tavoitteena oli tarkastella kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla lapsilähtöisyyttä lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä, lapsilähtöisiä työmenetelmiä ja lapsen kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja sen seurauksia. Kiintymyssuhdeteoria on keskeinen lasten kaltoinkohtelun näkökulmasta. Teorian mukaan kiintymyssuhteet voidaan jakaa turvalliseen ja turvattomaan. Turvallisissa oloissa kasvavalla lapsella on tutkimusten mukaan paremmat edellytykset positiivisiin kaverisuhteisiin sekä opinto- ja työelämämenestykseen kuin turvattomissa oloissa kasvaneella lapsella. Turvattomassa kiintymyssuhteessa esimerkiksi toistuvan kaltoinkohtelun vuoksi elävä lapsi on pitkäaikaistutkimusten mukaan altis erilaisille mielenterveyshäiriöille ja päihderiippuvuuksille. (Mäntymaa ym. 2003, 463–464; Kokkonen 2017, 84; Sinkkonen 2018, 56–58, 110.)

Lapsilähtöisyys sosiaalityössä pitää sisällään muun muassa lapsen kiireetöntä kohtaamista omana itsenään ja lapsen henkilökohtaisten kokemusten kuulemista, mikä on lapsen lainsäädännöllinenkin oikeus. Lastensuojelutyötä on kuitenkin edelleen kritisoitu vanhempainkeskeiseksi (Hotari ym. 2009, 123; Jaakola 2020, 45). Tutkimusaineistossa korostuivat lapsilähtöisyyden onnistumisen edellytyksinä esimiehen tuen tärkeys sekä lapsilähtöisyyden mahdollistavat resurssit (Känkänen 2013, 114; Tu lensalo 2015, 30; Morrison 2016, 6; Jaakola 2020, 52). Työntekijöiden vaihtuvuus, henkisesti raskas työ ja liian isot asiakasmäärät olivat lapsilähtöisen työn haasteina (Morrison 2016, 7, 12).

Lapsilähtöisyys ja lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön on säädetty lailla (SHL 1301/2014; LSL 417/2007). Aineistossa nousi esille, että palvelutarpeen arvioinnin aikana vanhemman väkivaltaisuuden kartoittaminen oli vähäistä niillä työntekijöillä, joilla lastensuojelutyön kokemusta oli vähiten. Samasta syystä johtui myös vanhemman päihteiden käytön kartoittamisen vähäisyys. (Jaakola 2020, 88–93.) Onkin tärkeää pohtia kuinka paljon palvelutarpeen arvioinnissa lapsen turvattomat elinolot ja mahdollinen lapsen toistuvakin kaltoinkohtelu voivat jäädä huomioimatta. Inkilä ym. (2016, 72–73) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöillä lasten kanssa työtä tekevät kokivat osaavansa puuttua lapsen kaltoinkohteluun, mutta kaltoinkohtelun tunnistamista käsittelevä *Kaltoinkohteltu lapsi* -käsikirja ja sen toimintamalli olivat pitkälti tuntemattomia.

Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi on voinut elää tunteita tukahduttaen, ja tämän vuoksi niiden sanoittaminen voi olla vaikeata. Luovat menetelmät voivat olla apuna tunteiden sanoittamisessa. Esimerkiksi *Minun päiväni* -menetelmä ja *Elämänjana*-työskentely auttoivat lasta kertomaan tunteistaan ja suhteestaan vanhempiinsa. Vaikka taidelähtöiset menetelmät eivät ole hoidollista taideterapiaa, voivat luovat menetelmät auttaa traumaattisten tapahtumien käsittelyssä ja näin ollen olla lapselle terapeuttisia kokemuksia. (Känkänen 2013, 33, 68–69; Tulensalo 2015, 18–19.) Voisivatko luovat menetelmät myös toimia kaltoinkohtelun tunnistamisen työkaluina?

Tutkimusaineistossa korostui yksi lapsille ja vanhemmille tarkoitettu kaltoinkohtelua käsittelevä työmenetelmä. Tämä perhe- ja traumaterapiamenetelmien sekä kognitiivisbehavioraalisen psykoterapiamenetelmän yhdistelmä eli lyhyesti CPC-CBT-työskentely koettiin lasten, sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien osalta hyödylliseksi, koska muun muassa väkivalta perheessä loppui tai väheni, ja lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus parani. (Kortelainen ym. 2021.) Nähdäkseni aiemminkin esille tullut resurssikysymys voi olla menetelmän käyttöönotettavuuden esteenä, sillä tutkimuksen mukaan yhden perheen kanssa kerran viikossa tapahtuvia tapaamisia oli 16–20, ja kukin tapaaminen kesti 90 minuuttia (Kortelainen ym. 2021, 63). Menetelmän toimivuuden johdosta koenkin, että tämän kaltaisille menetelmille olisi löydettävä aikaa sosiaalityössä. Ajatustani tukee Känkänen (2013, 114) toteamus,

että erilaisten menetelmien tulisi olla osana perustyötä eikä kuormittavana lisäteki-jänä.

Tutkimusaineistosta ilmeni työntekijöiden tarve ja halu täydennyskoulutukseen eri-ikäisten lasten kohtaamisessa. Erityisesti täydennyskoulutusta korostettiin uusille työntekijöille ja sijaisille (Tulensalo 2015, 30; Inkilä ym. 2016, 71–72; Morrison 2016, 13; Kortelainen ym. 2021, 72.) Totean, että työntekijän lisäkouluttautuminen on myös lapsen etu. Tämän lisäksi aineistosta nousi esille, että sosiaalityöntekijöiden yksi keskeinen ilonaihe oli osaamisensa hyödyntäminen ja erilaisten menetelmien osaaminen (Känkänen 2013, 114).

Työmenetelmiä koskevassa tutkimusaineistossa tulosten vaikuttavuuden haasteiksi nousivat Tulensalon (2015) tapaustutkimusasiakkaiden (kolme lasta) pieni määrä, Känkänen (2013) tutkimuksen nuorten sitoutumattomuus toimintaan ja Kortelaisen ym. (2021) tutkimuksen puutteena testiryhmien pieni koko ja pitkän ajan seurannan puute. On selvää, että lisää tutkimusta erilaisista työmenetelmistä tarvitaan.

Tarkastelleessani omaa tutkimustani kriittisestä näkökulmasta on huomioitavaa, että vanhemman ja lapsen välistä suhdetta en muutamaa esimerkkiä lukuun ottamatta juurikaan käsitellyt, vaikka lapsilähtöisyyden yksi tarkoitus on lapsen ja hänen vanhempansa suhteen tukeminen. En ole myöskään huomionut lapsen erityistarpeiden tai monikulttuurisuuden haasteita työmenetelmien käytössä. Syinä tähän olivat aiheen rajaus sekä rajattu sivumäärä.

Väkivallaton lapsuus -toimenpideohjelman 2020–2025 tarkoituksena on ehkäistä lapsiin kohdistuvaa fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Ohjelman yhtenä tavoitteena on lapsen hyvä elämä vaikeista elämäkokemuksista huolimatta. Tavoitteeseen ei kuitenkaan päästä ilman aikuisen vastuunkantoa ja lapsen tukemista. (Valtioneuvosto 2021.) Yhdistän viimeksi mainittuun Sinkkosen (2018, 59, 120) toteamuksen, jonka mukaan turvaton kiintymyssuhde voi sosiaalisen tuen avulla muuttua turvalliseksi. Näin ollen lasten lisäksi korostuu vanhempien kanssa tehtävä työ, johon sosiaalityöllä olisi myös paljon annettavaa.

Sosiaalityön tutkimuksessa tulisi käsitellä enemmän lasten henkilökohtaisia kokemuksia esimerkiksi palvelutarpeen arviointiprosessista. Tutkimusteemana voisi olla lapsilähtöinen kohtaaminen sosiaalityössä lapsen itsensä näkökulmasta. Tutkimustulosten kautta lasten kanssa työskentelevät työntekijät saisivat käyttöönsä arvokasta tietoa, ja sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakas eli lapsi pääsisi mahdollisesti vaikuttamaan itseään koskeviin palveluihin. Tämä yhdistäisi lastensuojelutyön tutkimuksen ja käytännön tiiviimmin toisiinsa, ja lapsen ääni olisi molempien keskiössä.

LYHENNELUETTELO

LSL	lastensuojelulaki 417/2007
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
SHL	Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
THL	terveyden ja hyvinvoinnin laitos

LÄHTEET

*- merkityt ovat tutkimusaineistona käytetyt lähteet.

- Aveyard, Helen (2010): *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A Practical Guide*. Second edition. Berkshire: McGraw-Hill Education. E-kirja.
- Bardy, Marjatta (2009): Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 17–46. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085169>>, viitattu 6.2.2022.
- Eilola, Jari (2019): Väkivallantutkimus historiassa. Videoverkkoluento VVAA5001 Väkivaltatutkimus, omat muistiinpanot. Jyväskylän avoin yliopisto, 23.12.2021.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino. E-kirja.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen Mikko & Pösö Tarja (2009): Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 117–132. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085169>>, viitattu 6.2.2022.
- * Inkilä, Jaana & Helminen, Mika & Kuosmanen, Taru & Paavilainen, Eija (2016): Moniammatillinen toimintamalli lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, Janus*, 24:1, 62–78. Saatavilla <<https://journal.fi/janus/article/view/56016>>, viitattu 5.3.2022.
- * Jaakola, Anne-Mari (2020): *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja. Saatavilla <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3435-2>>, viitattu 6.3.2022.
- Kallio, Tomi J. (2006): Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25:2, 18–28. Saatavilla <<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99500>>, viitattu 18.3.2022.
- Keddell, Emily (2014): Theorising the signs of safety approach to child protection social work: Positioning, codes and power. *Children and Youth Services Review*, 47:1, 70–77. Saatavilla <<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.011>>, viitattu 13.2.2022.

- Kokkonen, Marja (2017): Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet: opi tunteiden säätelyn taito. Kolmas painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-kirja.
- * Kortelainen, Merja & Vornanen, Riitta & Anis, Merja (2021): Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan loppumiseksi tarkoitettujen CPC-CBT-työmenetelmän kansainvälisistä tutkimuksista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 58:1, 61–77. Saatavilla <<https://doi.org/10.23990/sa.87899>>, viitattu 22.3.2022.
- * Känkänen, Päivi (2013): Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-911-4>>, viitattu 4.3.2022.
- * Linnakangas, Ritva & Seppälä, Ulla-Maija & Suikkanen, Asko & Lehtoranta, Pirjo (2013): Monitoimisuus lapsen perhekuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen, Marjatta & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 299–324. Saatavilla <<https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-415-6>>, viitattu 5.3.2022.
- * Morrison, Fiona (2016): *Social workers' communication with children and young people in practice*. Glasgow: The Institute for Research and Innovation in Social Services (IRISS), 2–16. Saatavilla <<https://www.iriss.org.uk/sites/default/files/insights-34.pdf>>, viitattu 5.3.2022.
- Muukkonen, Tiina (2009): Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 133–143. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085169>>, viitattu 6.2.2022.
- Mäntymaa, Mirjami & Luoma, Ilona & Puura, Kaija & Tamminen, Tuula (2003): Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 119:6, 459–465. Saatavilla <<https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo93467.pdf>>, viitattu 18.3.2022.
- Mäntysaari, Mikko & Pösö, Tarja (2013): Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus. Teoksessa Laitinen, Marjatta & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 19–30. Saatavilla <<https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-415-6>>, viitattu 5.2.2022.
- Salminen, Ari (2011): Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Saatavilla <https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf>, viitattu 18.3.2022.
- Sinkkonen, Jari (2018): *Kiintymyssuhteet elämänkaareissa*. Helsinki: Duodecim. E-kirja.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2021): *Lastensuojelun käsikirja*. Saatavilla <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojelun-tarpeen-selvittaminen>>, viitattu 12.2.2022.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2022): Väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen ja ensivaiheen tukeminen. Saatavilla <<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/vakivaltaa-kokeneen-lapsen-kohtaaminen-ja-ensivaiheen-tukeminen>>, viitattu 13.2.2022.
- * Tulensalo, Hanna (2015): Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201604151428>>, viitattu 6.3.2022.
- Valtioneuvosto (2021): Väkipollaton lapsuus 2020–2025: toimeenpano ja viestintä. Saatavilla <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>>, viitattu 20.3.2022.